

ב' בטבת תשע"ח, 20.12.2017

גיליון מס' 589

פרשת ויגש

על יחסי הון-שלטון – 'בין ישראל לעמים'

מאת הרב ארי סט, סעד

עם סיומה של הדרמה המשפחתית, התוודעות יוסף לאחיו והגעת יעקב עם כל משפחתו למצרים, בוחרת התורה להרחיב ולספר על התנהלותו הכלכלית של יוסף מול העם המצרי. לאחר שכל הכסף שבמצרים היה בידי יוסף, כך גם הסוסים הצאן והבקר, הכל תמורת תבואת לחם, מציעים יושבי הארץ ליוסף שיקנה אותם ואת אדמתם – 'וְתֵן זֶרַע וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם' (מז, יט).

נדמה שיוסף מקבל את הצעתם באופן חלקי. הוא רוכש את אדמות מצרים בלבד: וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדַמַּת מִצְרַיִם לַפְּרֹעָה כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפְּרֹעָה: וְאֵת הָעָם הָעֵבִיר אֹתוֹ לְעֵרִים מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קְצֵהוּ. וְרַק אֲדַמַּת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פְּרֹעָה וְאָכְלוּ אֶת חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֹעָה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אֲדַמַּתָּם: (מז, כ-כב):

את אדמת כהני מצרים פרעה איננו רוכש. היא נשארת בבעלות הכהנים. הם לא הוצרכו למכור את נחלתם מכיוון שהם לא חשו מחסור ורעב – 'וְאָכְלוּ אֶת חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֹעָה'. לפלא הוא בעינינו מה ראתה התורה צורך להדגיש את מעמדם המיוחד של כהני מצרים בסיפור זה. תמיהה גדולה יותר תעלה כשנקרא את סופה של הפרשה בה חוזרת התורה שנית על עובדה זו: וַיִּשָּׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֶק עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַל אֲדַמַּת מִצְרַיִם לַפְּרֹעָה לְחֶמֶשׁ בָּק אֲדַמַּת הַכֹּהֲנִים לְבָדֵם לֹא הִיתָה לַפְּרֹעָה (מז, כו)

ר' יעקב צבי מקלנבורג מסכם בקצרה את הקושי: "לא ביארו המפרשים מה התועלת בהודעה זו, ולא עוד אלא שהחזירו הכתוב עוד הפעם בסוף הענין".

בספרו ('הכתב והקבלה'), הוא טוען שעובדה זו נועדה להסוות את הסיוע החרגי שחפץ יוסף להעניק לאחיו ולמשפחתו. כאשר כהני מצרים מקבלים יחס מועדף בשל חשיבותם, גם אחי יוסף, רועי צאנו של פרעה מלך מצרים, רשאים להטבות זהות. פרשנות זו יוצרת תחושה לא נוחה, על רקע החקירות הפליליות המתרגשות חדשות לבקרים, בדבר מינוי קרובים (נפוטיזם בלע"ז).

לפני שנציע הצעה אחרת לפשר העניין עלינו לברר נקודה נוספת. מי הם אותם כהני מצרים עליהם מספרת התורה בפרשה? בפרשנים נוכל למצוא שתי גישות שונות לשאלה זו. יש שאמרו (חזקוני) שהם שרי מצרים. ראייתם נובעת ממספר מקומות שבהם התנ"ך מעניק את התואר 'כהנים' לנושאי משרת שררה שאינם ממשפחת

הכהונה דווקא, למשל: 'וּבְנֵי דָוִד כְּהֻנִים הָיוּ', בשמואל ב' (ח, יח). אחרים הציעו (רש"י) שכהני מצרים הם כהני הדת המצריים.

אם נאמץ את הפרשנות האחרונה שרואה בכהני מצרים 'כומרי הבמות' (ראו רד"ק ורש"י), נוכל להבחין כיצד התורה מציירת את התנהלותם של כהני מצרים בהנגדה גמורה לחיי הכהנים בעם ישראל. בעוד שכהני מצרים יישארו בנחלתם גם כאשר העם כולו נד מקצה לקצה לאחר מכירת האדמות, כהני ישראל אינם זוכים לנחלה, אפילו כשכל העם כולו יושב על נחלתו בטח: וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחַל וְחֶלֶק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקֶךָ וְנִחְלַתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר יח, כ).

הרש"ר הירש מגדיר בצורה דומה את ההנגדה: "כהני מצרים, היו בעלי אחוזות, וגדולה מזו, אחר שחל השינוי בימי יוסף, היו הם היחידים שהיו בעלי קרקעות באמת, ונוסף על כך עוד היתה להם הכנסה קבועה מטעם המדינה. אך כהני ישראל היו מחוסרי קרקע, ולא היתה להם הכנסה בטוחה מכספי המדינה; כל קיומם היה תלוי ברצונו הטוב של כל יחיד ובכבוד שהוא רוחש להם".

כך פנה רבן גמליאל לשני תלמידיו, רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא, כשרצה למנותם לתפקידי הנהגה (מסכת הוריות דף י'): "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם! שנאמר: 'וידברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה'".

הרב ארי סט, רב קיבוץ סנור, למד בישיבת ההסדר "שבות ישראל" באפרת ובכולל "ארץ חמדה" בירושלים. נשוי לנעמה ואב לחמישה.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il